

De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertentieaanvragen aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 21 Mei 1916. N°. 2000.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 3.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f .10. Abonneementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elken regel meer f .20. Aanvragen en vermelding van leedgaven f .12 per regel.

Van de Volcinding.

CCX.

ZESDE REENS.

XXXIII.

Want gelijk als die nieuwe hemel en die nieuwe aarde, die ik maken zal, voor mijn aangezicht zullen staan, spreekt de HEERE, alsoo zal ook ulieder zaad en ulieder naam staan. Jesaja 66 : 22.

Toegelaten aan het derde of laatste hoofdstuk, plaatsen we het geloof op den voorgrond. Het eerste deel verkondigde het oordeel, dat Gods toorn niet alleen over de heidenen volkomen, maar evenzo, en zelfs scherper nog, op Israël nederwierp. Dit oordeel trok zich saam in de gelijktelling van Jeruzalem met Sodom en Gomorra. Niet, men versta dit wel, alsof juist de gruwelijke geslachtszonde van Sodom in Jeruzalem zo ergelijke verwoesting aanrichtte. Hiervan meldt althans Jesaja uit zijn tijd, in de jaren 750—700, ons niets. Op iets geheel anders werd door die verwijzing naar Sodom bedoeld. Allerlei straf kan het oordeel Gods ten uitvoer leggen, doch in den regel wordt dit oordeel dan door menschen voltrokken. Bij Sodom daarentegen droeg dit oordeel Gods in zijn uitwerking in zooverre een geheel eigen karakter, dat bij Sodom en Gomorra het oordeel niet alleen, maar ook de uit dat oordeel volgende straf rechtstreeks, zonder tusschenkomst van menschen, van God Almachtig uitging. Jehovah was het, die sulfer en vuur van den hemel deed regenen, en op die wijs Sodom aan de Doodse Zee te niet deed gaan, en zoo te niet deed gaan, dat zelfs nu nog een wederopbouw van Sodom ondenkbaar is. Hierop nu moet bij het oordeel, waarvan Jesaja de aankondiging deed, volle nadruk gelegd. Het oordeel dat, uit hoofde van Israels afval, en vooral vanwege Jeruzalems verzondiging, over het geroepen volk naderde, was evenzo een oordeel dat van God rechtstreeks uitging, en dat deswege niet was af te wenden.

Het is wel zoo, dat hier dat oordeel door menschen, t.w. door de Assyriërs eerst, en daarna door de Babyloniërs, zou worden voltrokken; maar juist de profetie van wat te komen stond wees uit, dat zich in dit oordeel de toorn Gods uitte en de vloek van Jehovah voltrok. Hier was het alsoo de vraag, of de kern van het volk dit gelooven zou, het in geloof zou aannemen, en er conform naar handelen zou. Dit zou, gelijk bij Jeremia bleek, met Zedekia en zijn raadslieden niet het geval zijn. Zij zouden hulp bij Egypte zoeken, om het oordeel Gods te niet te doen. Vandaar toch de ordinantie bij Jeremia, dat het volk des Heeren willoos Jeruzalem uit moest trekken, en zich passief aan de Chaldeënen moest overgeven. Eeniglijk uit dien hoofde, dat Nebucadnezar niet anders deed, dan het oordeel Gods voltrekken. Dit was het eerste punt van 't geloof, waarop 't hier aankwam, en dat wel eerst bij Jeremia tot volle uitwerking kwam (Jeremia 38 : 17), maar toch ook reeds in Jesaja's profetie lag opgesloten.

Hierbij kwam nu als tweede voorwerp van het geloof de aankondiging van den Messias, om Israël te doen beseffen, hoe onder 't Heeren leiding in dezen Messias de zoon zou vervuld worden, en als vrucht der verzoening, van Messias de kracht zou uitgaan om het leven uit den dood te wekken, en straks van uit den Troon Gods, aan wiens rechterhand de Messias zou plaats nemen, de redding ten leven en tenslotte de Volcinding te doen uitgaan. Ook bij dit tweede hoofdstuk hing er alsoo alles aan, of het volk des Heeren dezen Messias in geloof aanvaardde. En hierbij komt nu in de derde plaats de afscheiding, die tot stand zou komen tusschen het volk als natie, en de kern van de geloovigen, die uit het nationale leven van Israël zich zou afzonderen, om het raadsplan Gods aangaande zijn eeuwig Koninkrijk te vervullen.

Dit is dan nu het derde hoofdstuk van Jesaja's Godspraak: De afzondering van de geloovige kern, de redding van die kern uit de ballingschap, en de opvoering van die eerst nog aanstaande kern ten eeuwig leven tot de volle heerlijkheid van de Volcinding. Op die afscheiding of afzondering wees Jesaja zoo met nadruk, toen hij den last ontving om het getuigenis op te binden onder zijn volgelingen, en er dan het overige volksdeel buiten te laten. Maar ook reeds in 't profetisch program in hoofdstuk I sprak zich dit uit, toen er gezegd werd: »De dochter Sions is overgebleven als een hutje in den wijngaard, als een nachthutje in den komkommerhof, en als een belegerde stad, een beeld daarom zoo juist, omdat

de wachter in het nachthutje niet alleen afgezonderd wordt, en in dat hutje tegen koude en ongemak van het weder beschermd is, maar dan ook anderszins waken moet, om om 't en roofgedierte van den wijngaard af te weren; juist wat de vrome kern van Israël had te doen. In Jes. IV : 5 wordt dit dan ook nader toegelicht, als 't heet: »En de Heere zal over alle woning van den berg Sion, en over hare vergaderingen, scheppen een wolk des daags en den glans eener vlamme vuurs des nachts, want over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen. En dan volgt er: »En daar zal een hut zijn tot een schaduw des daags tegen de hitte, en tot een toevlucht en tot een verbergert tegen den vloed en tegen den regen. Ook in het visioen van Jesaja's roeping, in Jesaja VI : 13, is van die kern sprake: »Doch nog een tiende deel zal daarin zijn, en het zal wederkeren, en dan volgt er: »Gelijk de eik, in welken na de afwerping der bladen nog steunsel is, alsoo zal het heilig zaad (d.i. de kern) nog het steunsel daarvan zijn. Daarop volgt alnu in Jesaja 8 : 16 's Heeren last tot de afzondering van de kern, in den last: »Verzegel de wet onder mijn leerlingen. De massa van het volk valt steeds meer af, of 't al den tempeldienst nog vormelijk blijft waarnemen, en uitwendig nog meedoet op het heilig erf, dit alles gaat steeds meer in schijn op, want bij die breede reeks van het volk is alle geloof ten slotte verdord en als het dorre blad van den heiligen tak afgevallen. En juist daarom komt het er nu maar op aan, of de heilige kern het door Gods genade nog in Israël bewaard was, metterdaad in 't geloof volhardend zou, en uit 't geloof zou opwaken, ook al was het dat ze in ballingschap zou zijn weggevoerd.

Dit alles nu komt uiteraard niet tot zijn recht, zoo ge Jesaja 40—66 apart neemt. In hetgeen tot hoofdstuk 39 voorafgaat, is toch van zulk een afzondering nog geen sprake, en het is eerst door de ballingschap, dat dit geloof in 't heilige zaad op de vuurproef is gesteld. Eerst als Israël in staat van ballingschap verkeert, kan de verlossing komen en het triumfied worden aangeheven. Zie 't maar in Jesaja 52 : 7 vv., waar 't heet: »Hoe heerlijk zijn op de bergen de voeten desgenen die het goede boodschap, die den vrede doet hooren, desgenen die tot Sion zegt: Uw God is Koning! Er is een stem uwer wachters. Zij verheffen de stem, zij juichen te zamen, want ze zullen oog aan oog zien, als de Heere Sion wederbrengen zal. Maakt een geschal. Juicht te zamen, gij woeste plaatsen van Jeruzalem! Want de Heere heeft zijn volk gehoord en Hij heeft Jeruzalem verlost! En hierop volgt dan de aanduiding hoe de scheiding steeds meer volkomen moet worden. »De Heere heeft zijn heiligen arm ontbloot voor de oogen aller Heidenen, en alle de einden der aarde zullen zien het heil onzes Gods. Doch dan moet ook het verkoren volk zelf de afzondering tot stand helpen brengen, en daarom volgt er dan, onmiddellijk, in vs. 11: »Vertrekt, vertrekt, gaat uit vandaar, gaat uit het midden van hen, reinigt u, gij die de vaten des Heeren draagt, want gijlieden zult niet met haaste uitgaan, als vluchtende, want de Heere zal voor ulieder aangezicht heen-trekken, en de God van Israël zal u achtertocht wezen. In dat heilig zaad zal 't heilig karakter wezen, dat het zich gedraagt als een knecht des Heeren, een type dat wel eerst in den Messias volcind zal worden, maar toch in geheel het heilig zaad moet uitkomen. Vandaar dat op deze schitterende profetie der afzondering aanstonds volgt: »Ziet, mijn knecht zal verstandiglijk handelen, en verheven, ja zeer hoog worden. Een zegswijze waardoor de innerlijke band des Geestes wordt aangeduid, die Messias met dat heilige zaad en dat heilige zaad met Christus verbindt. Verwerkelt wordt deze profetie dan bij aanvang reeds in Cores, die zelf den eernaam ontvangt (45 : 1) van een Gesalfde des Heeren te zijn. Doch ook Cores is slechts instrument en middel, en het blijft alles gaan om Israël, zooals er in vs. 4 uitdrukkelijk bij staat: »Om Jacob mijn knechts wil, en om Israël mijn uitverkorene. En zulks in zoo alomvattenden zin, dat er in vs. 8 aanstonds op volgt: »Drupt gij hemelen van boven af, en dat de wolken vloeien van gerechtigheid en de aarde opene zich en dat allerlei heil uitwasce en gerechtigheid te zamen uitspruit. Ik de Heere heb ze geschapen (vs. 8).

Zoo zal de band dien Jehovah oorspronkelijk tusschen zich en zijn volk gelegd had, de aloude kracht herwinnen. Bij de huwelijks-trouw was deze band vergeleken. En met terugslag hierop nu heet 't in Jesaja 54 : 5: »Uw Maker is uw man. Heere der

heerschen' is zijn naam, en de Heilige Israels is uw Verlosser. Want de Heere heeft u geroepen als een verlatene vrouw en als een bedroefde van geest. Nochtans zijt en blijft gij de huisvrouw der jeugd, hoewel gij versmaad zijt geweest, zegt uw God. Voor een klein oogenblik heb ik u verlaten, maar met groote ontfermingen zal ik u vergaderen. »In een kleinen toorn heb ik mijn aangezicht van u verborgen, maar met eeuwige goedertierenheden zal ik mij uwer ontfermen, zegt de Heere uw Verlosser, want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het Verbond mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere uw Ontfermer. En dan gaat het herstel van de breuke in dweepende liefde over: »Gij verdrukte, doch onweder voortgedrevene, ongetrooste, zie ik zal u steenen gansch sierlijk leggen, en ik zal u op saffieren grondvesten, en uw glasvensters zal ik kristallijnen maken, en uwe poorten van robijnen, en de vrede uwer kinderen zal groot zijn. Wees verre van verdrukking, want gij zult niet vrezen, en verre van veschrikking want ze zal tot u niet naken. Alle instrument, dat tegen u bereid wordt, zal niet gelukken, en zelfs alle tong die in 't gericht tegen u opstaat, zult gij verdoemen. Dit is de erve van den knecht des Heeren, en hun gerechtigheid is uit Jij, spreekt de Heere. Een zoo hoog jubeltaal vindt haar grond niet in een half methodistische bekeering van enkele individuen. Die toon des gejuichs kan daarom alleen zoo hoog worden aangeslagen, omdat de wederopwekking van de kern van Israël eeniglijk opkomt uit het aloude raadsplan des Heeren, en uit den wortel van het Verbond, dat Jehovah van oudsher, reeds met de aardse Patriarchen, ja zelfs reeds in den zegen van Sion, opstelt. Dit nu spreekt zich uit in wat we lezen in Jesaja 63 : 8: »Want Hij zeide: Zij zijn immer kinderen die niet liegen zullen, en alzoo is hij hun geworden tot een Heiland. In al hun benaauwdheid was Hij benaauwd en de Engel zijns aangezichts heeft ze behouden. Door zijn liefde en door zijn genade heeft Hij hen verlost, en Hij nam hen op, en droeg hen als in de dagen van ouds. En daarom kan dan ook betuigd: »Ik zal de goedertierenheden des Heeren vermelden, naar alles wat de Heere ons heeft bewezen, naar zijn barmhartigheden, en naar de veelheid zijner goedertierenheden».

Het is het rijke gevoel van verzoend te zijn, dat onder de bange worsteling die het gevolg van die scheiding en afzondering was, het volk des Heeren staande hield. Reeds in het roepingsvisioen was hierop nadruk gelegd. In dat visioen toch was een engel, en met name een Seraf, tot Jesaja genaderd, en had een gloeiende kool van het altaar genomen, en hiernaede had hij Jesaja's lippen aangeroerd. En in dien Seraf nu werd door God zelf aan Jesaja betuigd: »Zie, deze heeft uw lippen aangeroerd, en nu zoudt u verzoend. »Het is uit dat verzoeningsbesef dat in Jesaja's geest de kracht opkwam, om, tegen allen vijand en allen demon in, voor de eere van Gods heiligen naam te getuigen. Vandaar dat in Jesaja's Godspraak het zich alles steeds weer aan den Messias vastklemt, wijl in hem en in hem alleen de Verzoening voor het volk des Heeren geboden was. De Messias zelf betuigt dan ook zoo aangrijpend schoon in Jes. 61: dat Jehovah hem geroepen heeft »om te verbinden de gebrokenen van hart, om aan wie gevangen waren de vrijheid uit te roepen, en aan de gebondenen te profeteeren de opening der gevangenis, om uit te roepen het jaar van het welbehagen des Heeren, en alle treurigen te troosten. Zoo machtig zelfs zal de kracht zijn, die uit dit Verzoeningsbesef in het heilige volk zal varen, dat 't in Jes. 61: 3 heet, dat de Messias in Israël optreedt, om »aan de treurigen in Sion te beschikken, dat hun gegeven worde sieraad voor asch, vreugde voor treurigheid, het gewaad des lofs voor een benaauwd geest, opdat ze genaamd worden een planting des Heeren. Priesters des Heeren zullen ze zijn, en dienaren onzes Gods zullen ze genaamd worden, vs. 6. Voor de droefheid en de versmelting, die uit het zondebesef opwelt, zal dan nu ook, zoo heel anders, »Jeruzalem zal zijn tot een lof op aarde (62: 7). Zoo vol schittering zelfs zal eens het lot van Gods gezaligden zijn, dat alle volkeren bekennen zullen, hoe ze een zaad zijn, dat de Heere gezegend heeft (61: 9). Ze zullen jubelen. »Ik ben zeer vroolijk in den Heere, want Hij heeft mij bekleed met kleederen des heils; juist zooals een bruidegom zich met priesterlijk sieraad versiert, zoo zal de knecht Gods gesierd

zijn, als Jehovah hem »den mantel der gerechtigheid» zal hebben omgehangen (61: 11). Iamers gelijk de aarde haar spruit voortbrengt, en gelijk een hof doet opbloeien wat er in gezaaid is, zoo ook zal de Heere HEERE den lof van zijn volk doen opspruiten over alle de volken der aarde (61: 11). En dit alles omdat de Messias roemen en getuigen kon: »De Geest des Heeren HEEREN is op mij, omdat de Heere mij gezalfd heeft, om een blijde boodschap te brengen aan de zachtmoedigen en om te verbinden de gebrokenen van hart.» (61: 1).

En aldus nu gaat van zelf de profetie van de Verzoening in de profetie der Verheerlijking over. Reeds aanstonds in zijn tweede kapittel zet Jesaja dit zoo klaar en duidelijk in, als het in vs. 2 heet, dat in het laatste der dagen, d.i. als uitkomst van geheel het werk der genade, zulk een toestand zal intreden, dat »vele volken zullen heengaan en zeggen: Komt, laat ons opgaan tot den berg des Heeren, tot het Huis van den God Jacobs, opdat Hij ons leere van zijne wegen, en dat wij wandelen in zijne paden, want uit Sion zal de wet uitgaan en des Heeren Woord uit Jeruzalem. »Dan zullen ze hun zwaarden slaan tot spaden, en hunne speizen tot sikkel. Het éne volk zal tegen het andere volk geen zwaard meer opnemen. Geen oorlog zullen ze meer voeren. En de heidenen die van verre naar Jeruzalem optrekken, zullen tot Israël zeggen: Laat ons uw volgelingen wezen, en laat ook ons wandelen in het licht des Heeren (II : 1—5). Het is slechts een overblijfsel dat begenadigd zal worden, maar die ontkwamen zullen dan ook »niet meer steunen op dien, die ze geslagen heeft, maar ze zullen steunen op den Heere, den Heilige Israels, oprechtelijk. Het is »het overblijfsel van Jacob, dat weer zal keeren tot den Sterken Gods (X vs. 26). Niet Israël zelf zal die heilige toekomst bereiden. Ook dan weer zal het Jehovah zijn, die zich een banier zal oprichten onder de heidenen, want »Hij zal de verdrevenen van Israël verzamelen, en de verstrooiden van Juda vergaderen, tot zelfs van de vier einden des aardrijks (XI : 12). Zoo heerlijk zal die wonder verlossing zijn, dat al het volk op Sion juichen zal: »Ik dank u, Heere, dat Gij toornig op mij geweest zijt. Maar nu geen vreeze meer, want »ziet, God is mijn heil. Hij is mijn Sterkte, en mijn Psalm, want Hij is mij tot heil geworden. Uit de Fonteynen des heils zullen we het heil als water scheppen met vreugde. En het zal één roepen worden: Psalmzingt den Heere, want hij heeft heerlijkhe dingen gedaan. »Zulks zij bekend op den ganschen aardbodem. Juich en zing vroolijk, gij, inwoners van Sion! want de heilige Israels is groot in het midden van u (zie Jes. 12). Doch telkens komt hierbij uit, hoe deze zegen en deze heerlijkheid niet alleen aan het zaad Abrahams zal toevloeien, maar hoe de verlost en verzoenden door Hem uit alle volken zullen geroepen worden. Zoo toch heet 't in Jes. 25 : 6: »De Heere zal op Sion alle volken een vetten maaltijd bereiden, en Hij zal op dezen berg verslinden het bewind des aangezichts waarmede alle volken bewonden zijn, en het deksel waarmede alle natien bedekt zijn. Hij zal den slotte zelfs den dood verslinden tot overwinning. Hij zal de tranen van alle aangezicht afwissen. Hij zal de smaadheid zijns volks van de aarde wegnemen. En men zal in die dagen zeggen: »Ziet, deze God is onze God en Hij zal ons zalig maken. Deze is de Heere, dien wij verwacht hebben, en we zullen ons verheugen en verblijden in Zijn zaligheid (25 : 6—9).

Steeds rijker wordt die komende heerlijkheid voor den profet ontvloed. Hoorslechts toe. »De woestijn en de dorre plaatsen zullen vroolijk zijn, en de wildernis zal zich verheugen en bloeien als een roos (35 : 1). »O, Sion, zoo heet het in Jes. 40 : 9, »O Sion, gij verkondigster van goede boodschap! klim op een hoogen berg, o, Jeruzalem, gij verkondigster van goede boodschap! hef uw stem op met macht. Hef ze op, vrees niet, en zeg aan de steden van Juda: Zie hier is uw God. De Heere zal zijn knude weiden, gelijk een herder. Hij zal de lammeren in zijn armen vergaderen, en in zijn schoot dragen; de zoogenden zal Hij zachtken leiden. Ook zal er in die heerlijkheid geen mindering intreden, want al is 't, dat zelfs de jongeren van jaren moede en mat zullen worden, en de jongelingen gewisselijk zullen vallen, niet alsoo zal 't in dat rijkere leven zijn. »Die den Heere verwachten, zullen veeleer de kracht vernieuwen, ze zullen opvaren met vleugelen, gelijk de arenden. Ze zullen loopen en niet moede worden; ze zullen wandelen en niet mat worden (40 : 30, 31).

Natuurlijk zal voorshands de worsteling met den tegenstander nog aanhouden, maar die worsteling zal hen niet overmannen. Alzoo toch zegt de Heere in Jes. 43 : 1: »Vrees niet, want ik heb u verlost. Ik heb u bij uw naam geroepen. Gij zijt mijne, en dan volgt deze heerlijke bemoeiding: »Wanneer gij zult gaan door het water, ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstroomen. Wanneer gij door het vuur zult gaan, gij zult niet verbranden, en de vlam zal u niet aanraken. Van ouds af zijt gij kostelijk geweest in mijn oogen, zegt de Heere. Ik heb u lief gehad. En daarom vrees niet, want ik ben met u. Ik zal uw zaad van den opgang brengen. En ik zal zeggen tot het noorden: Geef, en tot het zuiden: Houd niet terug. Breng mijn zonen van verre, en mijn dochters van het einde der aarde; een ieder, die naar mijn naam genoemd is, en die ik geschapen heb tot mijn eere (43 : 1—6). Eens zal de volkomen zegepraal aan de zake Gods verzekerd blijken te zijn, »want ik heb gezwoeren bij Mijzelf, en er is een woord van mijn mond uitgegaan, en het zal niet weder keeren, dar alle knie Mij zal gebogen worden, en dat alle tong mij zal belijden (45 : 23). Het is dan ook de noodiging om mede tot die heerlijkheid in te gaan, die in Jesaja 55 tot alle kranken van ziel en tot alle hongerigen uitgaat: »O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet. Ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk; maar toch houdt daarnaast de bijzondere gelofte aan het huis Jacobs stand: »Dan zult ge u verlustigen in den Heere, en ik zal u doen rijden op de hoogten der aarde, en ik zal u spijzen met de erve van uw vader Jacob, want de mond des Heeren heeft 't gesproken (58 : 14). Toch zal de komende heerlijkheid niet Israël ook de volken omvatten. »Er zal een Verlosser tot Sion komen, en dit is mijn verbond, zegt de Heere, met hen die tot Sion komen: Mijn geest die op u is, en mijn woorden die ik in uwen mond gelegd heb, die zullen van u mond niet wijken, noch van den mond van zaad, zegt de Heere, van nu aan tot in eeuwigheid toe (59 : 21). »O, Jeruzalem, laat geen stilzigen bij u zijn, en zwijg niet stil voor Hem, totdat Hij Jeruzalem stelde tot een lof op aarde.

Doch bij dit geestelijk heil zal 't niet blijven. Ook de wereld zelve, waarin God zijn volk geplaatst en geplant heeft, zal in heerlijkheid glans vernieuwd worden. Aan het eind van Jesaja's Godspraak toch gaat het vergezicht tot aan de Volcinding toe. »Want ziet, zoo lezen we in Jes. 65 : 17, »want ziet, ik schep nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, en de vorige dingen zullen niet meer gedacht worden, en zullen in 't hart niet opkomen. Een zoo rijke toezegging, dat ze in het daarop volgende hoofdstuk, in Jes. 66 : 22, bijna letterlijk herhaald wordt. Daar toch heet het: »Want gelijk als die nieuwe hemel en die nieuwe aarde die ik maken zal, voor mijn aangezicht zullen staan, alsoo zal ook ulieder naam en ulieder naam staan. Dit als beeldspraak om te vatten, gaat uiteraard niet, hoe herhaaldelijk het ook beproefd zij. Er is nu eenmaal, ook onder de Gereformeerde godgeleerden, van meet af een sterk spiritualistische neiging aan het woord gekomen, die al het zinnelijke en zienlijke varen liet, om de gelukzaligheid hiernaamaals eeniglijk en uitsluitend in geestelijke genieting te zoeken. Doch deze overgeestelijkheid heeft het ten slotte toch ook onder ons moeten afleggen. De uitlegging door den apostel aan dat woord van Jesaja gegeven, dwong er ten leste toch toe, om de zienlijke schepping niet als een tijdelijk hulpmiddel te verstaan, maar in te zien, en te belijden, dat de Schepping Gods van zijn menschenwereld van meet af een ander karakter droeg dan van de wereld der Engelen. Dat deze laatste enkel geestelijk te verstaan is, beleeed ieder. Maar de menschenwereld is geen engelwereld. De wereld der menschen staat hooger en is zooveel rijker. Al de werken Gods in zijn zienlijke wereld verhoogen zijn. Naam op geheel eigen wijze, en het is aan de eere Gods te kort doen, zoo men de zienlijke wereld opvat, als had ze slechts dienst gedaan, om tijdelijk onze ziel te herbergen tot tijd en wijle de ziel uit het lichaam schiedt, het lichaam verdort, er, de geest enkel geestelijk genietten kan in het Vaderhuis. Reeds de geheele belijdenis van de opstanding der dooden werpt deze valsche geestelijke spiritualistische beschouwing ter neder. Waartoe zou de nieuwe schepping zelve, waartoe zou de menschele verschijning in het zichtbare, waartoe zou de menschenwereld van den Zone Gods, zijn sterven, en na zijn sterven zijn Verrijzenis, gestrekt hebben, zoo al dit zienlijke geen andere bestemming had